

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research

Cilt: 13 Sayı: 73 Ekim 2020 & Volume: 13 Issue: 73 October 2020

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

YEMİNİ'NİN FAZİLETNÂMESİ'NDE BULUNAN KERAMETLERDEN HZ. ALİ'NİN VEFATI HADİSESİ VE BAZI BAŞKA METİNLERDEKİ YANSIMALARI*

ONE OF THE MIRACLES IN YEMİNİ'S FAZİLETNAME, THE EVENT OF HAZRAT ALİ'S DEATH AND
THE REFLECTIONS IN SOME OTHER TEXTS

Gökhan ŞENYURT**

Öz

Hz. Muhammed'in biricik kızı Hz. Fatma'nın eŐi ve amcası Ebü Tâlib'in oğlu Hz. Ali, M 599-600 yıllarında Mekke'de dünyaya gelmiştir. Hz. Peygamber'le birlikte önemli savaŐlara katılarak hem sancaktarlık yapmış hem de büyük kahramanlıklar göstermiştir. 50'li yaŐlardayken halifelik makamına geçen Hz. Ali, İslam dinini yaymak ve bu dine hizmet etmek adına olağanüstü çabalar sarf etmiŐtir. Kúfe'deki mescitte namaz kılariken, İbn-i Múlcem tarafından hançerle saldırıya uğrayarak M 661 yılında vefat etmiŐtir.

Hz. Ali, İslam tarihi içerisindeki çoğu kaynakta övgüyle yer almakta; bu kaynaklarda onun örnek davranışlarına, faziletlerine sıkça rastlanmaktadır. Türk edebiyatı sahasında da bazı nazım türlerinde ona karŐı duyulan sevgiyi ve bağlılığı dile getiren Őairler yer almıştır. Bu Şairlerden biri, XV.-XVI. yüzyıllar içerisinde yaşamış olan Derviş Muhammed Yemini'dir. Yemini, *Fazilet-nâme* adlı eserinin genelinde Hz. Ali sevgisini canlı tutan bir üslup kullanarak bu sevgiyi her Őeyden üstün tutmuŐtur. M 1519 yılında yazılan, 7409 beyitten oluŐan ve esas nazım Őekli mesnevi olan *Fazilet-nâme'de* Şair, Hz. Ali'nin doğum sürecinden ölümüne ve On İki İmam'ın Őehadetine kadar birçok konuyu kaleme almıştır. Bu konuların dışında Yemini, bir de Hz. Ali'nin hayatı süresince gösterdiği birçok kerameti eserinin neredeyse geneline yayarak bir kerametler kitabı meydana getirmiştir. Annesinin karındanayken Hz. Muhammed'le sohbet etmesi, ejderhayı alt ederek ejderhanın esir aldığı kuŐları kurtarması, bir ölüyü diriltip sohbet ettikten sonra tekrar öldürmesi ve kabrine koyması, sahabelerden Câbir'in oğullarıyla birlikte yanan fırına girmesi fakat Hz. Ali'nin duası sayesinde fırının onları yakmaması, Hz. Ali'nin vefat ettiği gecenin sabahında kendi cenazesini tabuta koyup kendisinin götürmesi gibi kerametler, birer anlatı Şeklinde ifade edilmiştir.

Bu çalışmada, birçok nazım türüne konu olan, asırlarca söylenegelmiş, hatta tablolar ve levhalara işlenmiş "Hz. Ali'nin Kendi Tabutunu Kendisinin Çekmesi" kerameti ele alınmıŐtır. Öncelikle Yemini'nin Fazilet-nâmesi'nde yer alan birkaç keramet örneğine yer verildikten sonra bu anlatı incelenmiş ve gerekli değerlendirmeler yapılmıŐtır. Kerametın sadece bu eserle sınırlı olmadığını somutlaŐtırmak için Tekke-Tasavvuf edebiyatı içerisinde yer alan birkaç Şairin Őiirlerinden de alıntılar yapılarak anlatı desteklenmiŐtir. Sonrasında, *Hacı Bektaş Veli Velâyet-nâmesi*'nde bulunan benzer bir kerametın incelemesi yapılmış ve yorumlanarak çalışmaya eklenmiŐtir. Son olarak da çalışmanın geneliyle ilgili, bir kısmı saha çalışmasında elde edilen birkaç görselle keramet bahsinin edebi eserler dışındaki sanat disiplinlerine yansımaları artırılmıŐtır. Böylece, günümüz toplumu içerisinde keramet bahsinin hâlâ diri tutulduğu sonucu ortaya çıkmıŐtır.

Anahtar Kelimeler: Derviş Muhammed Yemini, Fazilet-nâme, Hz. Ali, Keramet, Deve.

Abstract

Hazrat Ali was born in 599-600 in Mekka who was the son in low of The Prophet Muhammed. Participating in several important wars with The Prophet, he had the sanjak of Islam. In the age of 50 he became khalif and tried hard to tell people all over the world about the Islam. While he was praying in a mosque in Kufe, he was attacked by Ibni Mulcem with a knife and died in 661.

* Bu çalışma, yazarın, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde ve Prof. Dr. Üzeyir Aslan danıŐmanlıđında tamamladığı "Yemini'nin Fazilet-nâmesi'nin On Dokuzuncu Fazileti Üzerine Bir İnceleme" adlı yüksek lisans tezinin bir bölümünden yararlanılarak hazırlanmıŐtır.

** Bilim Uzmanı ve Araştırmacı Yazar, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9136-1028>, gokhansenyurt@hotmail.com.

Hazrat Ali is praised in lots of Islamic sources during the history of Islam, and you can find his virtues in these sources easily. In Turkish literature, there are some poets who try to express the love and loyalty of him. One of these poets is Dervish Muhammed Yemini who lived between fifteenth and sixteenth century. Yemini, using such a wording that keeps the Hazrat Ali's love alive, valued the love of him above everything in his work, *Faziletname*. In *Faziletname*, written in 1519 and had 7409 couplet used the type of *Mesnevi*, the poet wrote up many topics from the birth of Hazrat Ali to sahada of 12 Imams. Apart from these topics, Yemini created such a miracle book that he tells about the miracles of Hazrat Ali nearly the whole book. The miracles likes, talking with The Prophet before his birth, saving the birds from adragon, resuscitating someone and talking to him, entering the brick oven but not burning because of the prayer of Hazrat Ali, are declared as narration.

In this study, it is talked over the miracle, carrying his own coffin that was told for centuries and written in tables. After telling about some miracles in *Faziletname*, this narrative text was analyzed and evaluated. To prove the miracle, the narrative text is supported with some other poets' poetry from Sufi literature apart from this study. By analyzing and paraphrasing similar miracle that is told in *Hacı Bektaş Veli's Velayetname*, it was attached to the study. Finally, about the general of the work, by the some visuals taken in fieldworks, reflection of the art disciplines apart from the literary works was increased. As a result, it is concluded that the topic of miracle is still alive among people.

Key words: Dervish Muhammed Yemini, *Faziletname*, Hazrat Ali, Miracle, Camel.

1. Giriş

Hz. Muhammed'in amcası Ebû Tâlib'in oğlu Hz. Ali, M 599-600 yıllarında Mekke'de doğmuştur. Çocukluk yaşlarında Müslüman olmuş, böylece hayatı boyunca hiçbir zaman putlara tapmamıştır. Hz. Muhammed'in katıldığı savaşlarda onun yanında bulunarak sancaktarlık yapan Hz. Ali, bu savaşlarda büyük kahramanlıklar göstermiştir. 50 yaşlarında halifelik makamına geçerek İslamiyet'in yayılması için birçok hizmette bulunmuştur. M 661 yılında Kufe'deki mescitte namaz kıldığı sırada İbn-i Mülcem tarafından hançerlenmek suretiyle şehit edilmiştir (Öztelli, 1985, 13-15; Fığlalı, 1989, 371-374).

Hz. Ali, İslam tarihi açısından önemli bir zemine oturtulduğu için dini kaynaklarda onun hayatına, faziletlerine, örnek davranışlarına oldukça yer verilmektedir. Bunun dışında Türk edebiyatı sahasında, gerek Klasik Türk edebiyatında "medhiye" türünde gerek Türk Halk edebiyatında "deme, nefes, deyiş" gibi türlerde Hz. Ali'ye olan sevgi ve bağlılık sık sık dile getirilmiştir. Hz. Ali sevgisini samimi bir üslupla eserinde işleyen, eserinin tamamında bu sevgiyi canlı tutan şairlerden birisi de XV.-XVI. yüzyıl aralığında yaşamış, Alevî-Bektaşî kültüründeki "Yedi Ulu Ozan" arasında yer alan Derviş Muhammed Yemini'dir.

Hayatı hiçbir tezkirede tespit edilemeyen Yemini hakkında çeşitli kaynaklarda birtakım biyografik bilgilere yer verilmiştir. Bu kaynaklarda Yemini'nin 1533 yılında Bulgaristan sınırlarında şehit edildiğine (Tevfik, 1327, 59-60; Noyan, 1999, 278-279), asıl adının Ali olduğuna ve bazı Bektaşî yazmalarında hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinin bulunduğuna (Özmen, 1995, 43), kutbu saydığı Otman Baba ve Akyazılı Sultan'dan sonra Hurufilik anlayışını devam ettirdiğine dair açıklamalar mevcuttur (Gölpınarlı, 1973, 29). Ayrıca *Demir Baba Velâyetnâmesi*'nde de Yemini hakkında birtakım temaslara tesadüf olunmaktadır (Kılıç ve Bülbül, 2011, 18-150). Ele alınan kaynaklarda bu bilgilere ek ve ortak görüş olarak, Yemini'nin XV.-XVI. yüzyıl dolaylarında yaşadığından, asıl adının Derviş Muhammed olduğundan, *Faziletname* adlı eserinden, kendisinin ve babasının hafız olmasından, Yedi Ulu Ozan içinde yer alan koyu bir Alevî-Bektaşî şairi şeklinde anılmasından da bahsedilmektedir.

Yukarıda sıralanmış araştırma sonuçları, bilimsel çerçevede daha detaylı ve titiz bir çalışma yapılmasını da beraberinde getirmiştir. Yusuf Tepeli'nin *Derviş Muhammed Yemini, Faziletname (Giriş-İnceleme-Metin, Gramatikal dizin)* (1994), Aydın Kırman'ın "Yemini'nin *Faziletname*'si Şekil ve Muhteva Tahlili (2004)" adlı tez çalışmaları ile yine Aydın Kırman'ın çalışması sonucunda 2013 yılında *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'ne eklenen "Yemini" maddesi¹ dışında bir de tarafımızca kaleme alınan *Faziletname Işığında Yemini (2020a)* adlı müstakil ve güncel bir araştırma kitabı, şairin yaşamına ışık tutan önemli kaynaklardır. Bu kaynaklardan hareketle Yemini, Semerkantlı hafız bir babadan olup asıl adı Derviş Muhammed'dir. Eserini H 925 yılında tamamladığını, bu eserin aslında Şeyh Rükneddin'in aynı adlı Farsça mensur bir eseri olduğunu ve kendisinin bunu Türkçe nazma çevirdiğini söylemektedir. Tamamı 7409 beyit olan *Faziletname*'de, Hz. Ali'nin anne karnındayken ölümüne kadar olan biyografisi, On İki İmam'ın şehadeti, Hz. Ali'nin on dokuz fazileti ayrıntılı olarak yer almaktadır (Tepeli, 2002, 3-28).

¹ Aydın Kırman, bu çalışmasını 2009 yılında tamamlayarak ilgili kuruma gönderdiğini fakat birtakım sebeplerden ötürü çalışmanın 4 yıllık gecikmeye uğradığını ifade etmektedir (Kırman, 2016, 140).

2. Fazîletnâme’de Hz. Ali’nin Kerametleri

Yemînî, *Fazîletnâme*’de “keramet madeni” olarak nitelendirdiği Hz. Ali’nin kerametlerine de yer vermiştir. Destansı bir tarzda ve yer yer mitolojik motiflerin kullanıldığı bu kerametlerden birkaç tanesi, örnek teşkil etmesi maksadıyla aşağıda sıralanmıştır. Makalemizin asıl konusu olan “Hz. Ali’nin Kendi Tabutunu Çekmesi” anlatısı da ileriki başlık altında karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Fazîletnâme’de geçen bazı kerametlerin, ilgili beyitlerden (Tepeli, 2002, 97-603) günümüz Türkçesine anlaşılır bir üslupla çevirisi şu şekildedir:

- Hz. Ali annesinin karnındayken, annesi Kabe’ye gidip putlara secde edeceği sırada böğrüne vurarak annesinin secde etmesini engellemesi.
- Evlerine müşriklerden biri geldiği zaman, annesine ağırlık vererek onu hareketsiz bırakması ve böylece annesinin müşriklere hizmet etmesine engel olması.
- Annesinin karnındayken, annesi uyuduğu sırada Hz. Peygamber’in gelmesi ve Hz. Ali’yle sohbet etmesi.
- Hz. Ali’nin, içinde Hz. Nûh’un torunlarından Hayz ibn-i Yâfet’in yattığı eski bir mezara gelerek ayağıyla toprağa vurup dua edince ölünün dirilmesi, Hz. Ali’yle konuşması, Müslüman olması ve tekrar Hz. Ali’nin emriyle mezara girmesi.
- Hz. Ali’yi küçük düşürmek için plan yapan bir Yahudi’nin oyununun bozulmasına yönelik olan bu keramet anlatısı şu şekildedir: Hz. Ali, bir cuma namazı çıkışında kendisini rencide etmek için planlar yapan Yahudi’yle karşılaşır. Yahudi, Hz. Ali’ye, övgü dolu sözler söylese de Hz. Ali inanmaz ve Yahudi’ye “Eğer doğru söylüyorsan, şu yanan fırına gir.” der. Yahudi, bu duruma çeşitli bahaneler üretir ve kabul etmez. Hz. Ali, “Benim için ne canlar feda olur, yoluma ne başlar verilir!” diyerek orada bulunan Câbir adlı sahabeden aynı şeyi ister. Câbir, eve gidip bütün malını ve iki oğlunu yanına alır, Hz. Ali’nin huzuruna gelir. Malını yoksullara dağıtır, oğullarını da alarak fırının içine girer. Hz. Ali, Allah’a “Sen Nemrud’un ateşini İbrahim için nasıl gül bahçesine çevirdiyse, bu ateşi de gülistan eyle.” diyerek dua eder ve fırının kapağını kapatır. Orada bulunan halk ve Yahudi, bu işe hayret ederek söylenirler. Hz. Ali, Yahudi’ye fırının kapağını açmasını söyler. Yahudi, kapağı açınca hayretler içinde kalır. Fırının içi cennet bahçesine dönmüştür. Câbir’i namaz kılarken, oğullarını da Kur’an okurken görmüştür ve üçünün de yüzleri nur saçmaktadır. Bu kerameti gören dört yüz Yahudi o anda iman edip Müslüman olur.
- Hz. Ali, yedi sahabeyle birlikte çölde seyahat ederken, havanın da sıcak olması sebebiyle sahabilerin susaması üzerine bir yerde konaklarlar. Nusayr, susuzluğunu aklından geçirince Hz. Ali’ye bu durum malum olur ve Nusayr’a ilerideki mağaranın içinde su olduğunu, oradan su getirebileceğini söyler. Nusayr mağaraya gidince, içerideki pınarın başında bir kişinin ibadet ettiğini, pınara yaklaştığında o kişinin Hz. Ali olduğunu görür. Mağaradan dışarı çıktığında Hz. Ali’nin konak yerinde oturuyor olduğunu görünce çok şaşırır ve aklı karışır. Bu olay yedi defa tekrar eder. Nusayr, bu durumun nasıl olabileceğini düşünürken tekrar yola koyulurlar. Fırat kenarına geldiklerinde karşıya geçecek bir köprü olmadığı için Hz. Ali, Nusayr’a nehre gidip seslenmesini, oradan yardım geleceğini söyler. Nusayr giderek nehre seslenir ve nehirden bir ses duyar. O ses Nusayr’la konuşur ve Hz. Ali için övgü dolu sözler söyler. Nusayr önceki olayı da hatırlayarak “Bu kudret ancak bir İlah’ta olabilir.” der ve Hz. Ali’ye Tanrı yakıştırmasında bulunur. Hz. Ali sinirlenerek Nusayr’ı öldürür. Yanındaki sahabelerin iknaları üzerine dua ederek Nusayr’ı diriltir. Bu sefer Nusayr, “Sen hem öldüren hem diriltensin.” diyerek aynı yakıştırmayı yapar. Hz. Ali tekrar öldürür ve iknalarla tekrar diriltir. Allah’tan bu durum için bir yol göstermesini ister. Allah’tan gelen nida sonucunda Nusayr’ı oradan kovar. Nusayr, başka bir kavme gidip bu düşüncelerini benimsetir ve onun gibi düşünen bir topluluk ortaya çıkar. Nusayr’lık inancının da buradan geldiğine inanılır.²

3. Hz. Ali’nin Kendi Tabutunu Çekmesi Kerameti

Fazîletnâme’nin on dokuzuncu faziletinde “Kerâmet-i Ez Nümüden-i Hazret-i ‘Alî” başlığı ile yer alan bu keramet, aslında Alevî-Bektaşî inanışında önemli bir yere sahiptir (Tepeli, 2002, 582-584). Alevî-Bektaşî nefeslerine, velâyetnâmelerine konu olan bu kerameti Yemînî şu şekilde ele almıştır:

Hz. Ali, mescitte hançerlenerek yaralandıktan sonra Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, babalarını eve getirir. Yarası, Ramazan ayının yirmi birinci gününe kadar iyileşmez. Daha sonra oğullarını yanına çağırıp vasiyetini bildirir. Bu gece öleceğini, sabahleyin yüzü peçeli bir kişinin devesiyle gelerek tabut ve kefen

² Nusayr-i Tûsî anlatısını müstakil olarak ele alan çalışma için bk. (Şenyurt, 2020b, 210-232).

getireceğini, kendisini alıp götüreceğini, o kişiyle konuşmalarını ve peşinden gitmemelerini söyleyerek vefat eder:

Girüp koltuğuna şîr-i Hudânuñ
Dutup kolın vaşiy-i Muştafânuñ

Getürdiler evine ol velîyi
Gelüben gördi aşhâblar ‘Alîyi

Biraz gün yarası akdı imâmuñ
Yigirmi bir günü mâh-ı şiyâmuñ

Vaşıyyet kıldı evlâdına evvel
Beyân eyleyeyüm degül muţavvel

[...]

Buyurdı ol gün ol mîr-i mu‘azzam
Emîrû’l-mü‘minîn şâh-ı muқaddem

Beқāya rıhlet iderven bu gice
Resûl yanına giderven bu gice

Seher vaktinde bir pîr ire nâgâh
Yidüp bir deveyi tutup gele râh

Kefen getüriser hem baña tâbüť
Ne dirse yâ Hasen anuñ sözün tut

Beni ol ala gide söylemeñ siz
O pîr-ile gelecti eylemeñ siz

Şaқınuñ ađlamañ feryâd kılmañ
Beni siz girye-yile yâd kılmañ

Bunları söyledikten sonra, Ramazan ayının yirmi birinci gecesinde vefat eder. Sonrasında, gerçekten de Hz. Ali’nin vasiyet ettiği gibi olur. Yüzü peçeli bir ihtiyar devesiyle birlikte, yanında tabut ve kefen olduğu hâlde gelir ve selam verir. Hz. Ali’yi kefenleyerek tabuta koyar ve devesine yükleyip götürür:

Bu söz üstine ol sultân-ı ‘âlem
Beқāya rıhlet itdi cân-ı ‘âlem

Bu fânî külhanuñ terkini urdı
Beқā gülzârı içre bâķi turdı

Yigirmi bir gicesinde şiyâmuñ
Vefâtı iricek gerçec imâmuñ

Seher vaқtı iricek geldi bir pîr
Şalavât vir diyeyüm n’oldı bir bir

Deveyi қodı vü virđi selâmı
Dağı eylemedi hergiz kelâmı

Götürđi hazret-i şâhı yerinden
Ziyâ virürđi nür alnı derinden

Kefen şardı қoyup tâbüťa turdı

Deve arkasına kaldurup urdı

Niķābı varıdı yüzinde anuñ
Aluben gitdi cismin Murtażānuñ

Deveci, Hz. Ali'yi kefenleyip tabuta koyduktan sonra alıp götürünce Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, babalarının nereye götürüldüğünü merak edip ihtiyarın peşine düşerler. Koşup yetişirler, kendisinin kim olduğunu, babalarını nereye gömeceğini sorarlar:

Devesin yitdi gitdi dutdı rāhı
Çün alup gitdi ol zıll-ı ilāhı

Hüseyn aydur iy kardaş işbu ādem
Atamız aldı kanda gitdi bu dem

Görelüm kanda defn eyler bunı biz
Segirdüp ikisi erişdiler tīz

Didiler kanda defn itseñ gerekdür
İmāmuñ cismini n'itseñ gerekdür

Haber virgil bize iy pīr-i hikmet
Bize hem söyle kimsin it mürüvvet

Bunun üzerine ihtiyar deveci kendini tanıtır:

Hemān ol dem niķābın pīr giderdi
Yüzünüñ nūrı rüşen şu'le virdi

Nazar kıldı imāmlar gördiler şāh
Yine gendüzidür zī kudretu'llāh

Emīrū'l-mü'minīn şāh-ı vilāyet
Götüren cismin ol 'ayn-ı hidāyet

Hemān gendüsidür gayrı degüldür
Ezelki cismidür ayrı degüldür

Böylelikle ihtiyar devecinin tabutun içinde yatanla aynı kişi yani babaları Hz. Ali olduğunu görmüş olurlar. Daha sonra Hz. Ali, oğullarına nasihat ederek gözden kaybolur:

Didi iy iki gözlerüm çerāğı
Ki cennet içre bulmuşsız turāğı

Cihānda dirilük bu veche dirlik
Gide keşret mu'ayyen ola birlik

Ki gendü meyyitüñüz götüresiz
Fenādan bāķī mülke yitüresiz

Bu sözi söyleriken oldı gāyib
Devesi gendüsi zihī 'acāyib

Yukarıda verilmiş olan keramet bahsi, sadece *Fazîletnâme*'yle sınırlı olmayıp aslında birçok nazım türünde kendini göstermektedir. *Fazîletnâme*, tercüme-telif bir eser olduğu için, eğer Yemînî dışardan bir ekleme yapmadıysa, bu kerametın Şeyh Rükneddin'in mensur eserinde geçme ihtimali yüksektir. Dolayısıyla kerametın, XVI. yüzyıldan daha önceki asırlarda da biliniyor olması gerekir. Buradan

hareketle, edebiyatın diğer kesimlerini araştırıp keramet bahsinin geçtiği nazım türlerini inceleme zarureti hasıl olmaktadır.

Halk edebiyatının alt türlerinden sayılan Tekke-Tasavvuf edebiyatının nazım türlerinden olan nefeslerde, bu kerametın izleri somut bir şekilde gözler önüne serilmektedir. Aşağıda, bu türe ait açıklamalı örnekler verilmiştir:

XVII. yüzyıl şairlerinden Kul Hasan'a atfedilen nefeste geçen bir dördlükte, Hz. Ali'nin kerameti dolaylı olarak görülmektedir:

Aslan olup yol üstünde oturan
Selman idi ana nerkis getiren
Kendi cenazesin kendin götüren
Hünkâr Hacı Bektaş, Ali kendidir (Öztelli, 1985, 106-107)

Hz. Ali'nin kendi cenazesini götürmesinin yanında, bu nefeste dikkat çeken bir diğer husus da son mısradaki yer almaktadır. Kul Hasan burada, Hz. Ali'nin Hacı Bektaş-ı Velî olarak tekrar dünyaya geldiğini ifade etmektedir. Alevî-Bektaşî sahasında deyimleşme yolunda olan "Ali'ydi, Veli oldu." sözü de bu dördlüğü destekler niteliktedir.

XIV. yüzyılda Abdal Musa tarafından yazılan bir şiirde de bu kerametın izlerine rastlanmıştır:

Kırklar özün bir araya koydular
Anlar cenâzesin susuz yudular
Deveyi gördün mü gördüm dediler
Ört elin eteğin sır meydânıdır

Gezdiğin yerlerde ara bulasın
Sahbâ olup dâim Kevser dolasın
Sakla sırrını kim settâr olasın
Çek çevir kendini kâr meydânıdır (Gölpınarlı, 2017, 130)

XVI. yüzyıl şairi Hatâ'î tarafından yazılan aşağıdaki nefeste ise biraz daha ayrıntıya girilmiş, cenazenin deve ile Hz. Ali tarafından götürüldüğü belirtilmiştir:

Ali'dir cesedin kendisi yuyan
Yuyup kefeniyle tabuta koyan
Ali'dir devesin kendisi yeden
Hak ile Hak olan arslan Ali'dir (Özmen, 1995a, 157)

Yine XVI. yüzyıl tekke şairlerinden Pir Sultan Abdal'ın nefeslerinden alınan aşağıdaki dördlükler de aynı keramete temas etmektedir:

Turnaya vermiş sesini
Âşıklar tutsun yasını
Hem önünde devesini
Yeden Murtaza Alidir (Avcı, 2016, 762)

Toprağa vermiş yüzünü
Kan ile yumuş özünü
Hep binince devesini
Çeken Murtaza Alidir (Özmen, 1995a, 266)

XIX. yüzyıl Alevî-Bektaşî şairlerinden Mir'âti, bu kerameti diğer nefeslere göre daha detaylı olarak şu şekilde ele almıştır:

Nefsâniyet edip bir alay mel'un
Ahdi peygamberi kıldılar mağbun
Abdürrahman ibni Mülcem döktü hun

Gör neye uğradı Hakkın aslanı

Namaz kılmak için mescide vardı
Mülcem oğlu anın vaktin aradı
Namaz kılar iken ol Şâh oturdu
Bilmedi ol mel'un yediği nanı

Macruh oldu çünkü Şâh-ı vilâyet
Ol vakit nuşetti camı şehâdet
Hasanla Hüseyne kıldı vasiyet
Bir deveci gelir gözetin anı

Dedi gelecektir bunda bir arap
Elinde bir deve yüzünde nikap
İster cenazemi etmeyin cevap
Deyip ol Hudaya tapşırdı canı

Ehlibeyt içine düştü bir figan
Hasanla Hüseyne ettiler nalan
Gasledip namazın kıldılar heman
İrişti bir arap deve sarbanı

Yükletti tabutu deve üstüne
Çekerek destile aldı destine
O şah emanetin verdi dostuna
Hasanla Hüseyne düştü hicranı

Hasanla Hüseyne düştü endişe
Dediler değiliz kail bu işe
Düştüler peşine hem koşa koşa
Tuttular deveyi ol beden canı

Deveci nikaba uzattı eli
Kaldırdı nikabı bir nuru celi
Gördüler deveci kendidir Ali
Ol vakit bildiler sırr-ı Şiranı (Özmen, 1995b, 344-345)

Hz. Ali'nin kerametine benzer bir keramete *Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'*nde rastlıyoruz. Bu velâyetnâmede Hacı Bektâş-ı Velî'nin cenazesi hakkında şu şekilde bir anlatım söz konusudur (Meter, 2012, 153-165):

Hağğa cân ısmarlayınca Hâzretüm
Halvetümde örte kıya meyyitüm

Kapusın muhkem idüp taşra çıkuñ
Celle Câna Tağına toğru baquñ

Bir boz atlu geliser 'âli cenâb
Tom yeşil yüzine tutar niğâb

Aşağa inüp atın kıra kıya
Ol girüp üstüme Yâsîn okuya

Dâhı ol er viricek saña selâm
Sen 'aleyk al eyleyüp 'izzet-i kirâm

Şuyumı sen kıyasın idrâk ide
Ol boz atlu yuya cismim pâk ide

Hülle tonından gelür baña kefîn
Başum ucunda bolusun anı sen

Koz ağacından düzilür tabutum
Defn idüp haqqına kıoya meyyitüm

Sen aña hiç mâni' olma kıl hazer
Dağı söz söyleme ol virmez haber

Burada benzer kısımlar olmakla birlikte deve yerine boz atın gelmesi, gelen kişinin Yâsîn Sûresi okuması ve bedeni yıkaması, ayrıca tabutun ve kefenin nitelikleri daha ayrıntılı şekilde verilmiştir. Hacı Bektâş-ı Velî vefat ettikten sonra, tüm sevenleri gelip yas tutarlar. O esnada, Çille Dağı tarafından yeşil giysili ve peçeli bir atlı gelerek bekleyen kişilere selam verir:

Çün halîfe muhibbler geldiler
Cümlesi ifğâ idüp yaş tıtdılar

Kimi oturub kimi öri tırur
Çille hâne canibine göz urur

Anı gördiler kamu pîr ü civân
Zâhir olup gün gibi oldu 'ayân

Sebze tonlu atı boz 'âlî cenâb
Elde yeşil gönderi yüzi niqâb

İrdi yakın geldi çün ol nîk ü nâm
Virdi anlara işâretle selâm

Hacı Bektâş-ı Velî'nin müridi Sarı İsmail, Hünkâr'ı yıkayıp cenaze namazını kıldırarak, defneden kişinin kim olduğunu merak eder ve yüzünü açmasını ister:

Farz u sünnet hükmi üzre yudılar
Hülle tonından kefene kıdılar

Oldı neccâr tabutını düzdi hem
Aldı haccâr taşâ târih yazdı hem

Tabut içre kıoyuban getürdiler
Çün muşalla kıatuna yaturdılar

Kıoyuban kıibleye kâr ol eri
Tırdı yetmiş şaf deg hep Rûm eri

Ol yüz atlu ilerü geçdi tamâm
Kıldılar namâzını oldu imâm

Çün kim erenler namâzı kıldılar
Cümlesi ol dem mezâra geldiler

Kendü eliyle ol erenler serveri
Defn idüp haqqına kıodı ol eri

[...]

Ol erenler şâhı Hâkķı ey hümâm

Yuyuban kılduğ namâz olduñ imâm

Sen kerem-i kânisin en‘âm eylegil
Kendüzini bize i‘lâm eylegil

Ol namazın kıldığıñ server haqqı
Hem niyaz eylediğñ yerler haqqı

‘Arş-ı quddüs u levh-i maḥfûz haqqıyçün
Şems u mâh u ‘ıyd u nevrüz haqqıyçün

Bu firâkıla yuyuban gitmegil
Gül cemâliñ bize maḥrûm itmegil

Çün işitdi bu sözi ol şahsüvâr
Hem gönülünden raḥm idüp ol dem o yâr

Çekdi atı başın ol ‘âlî cenâb
El urub götürdi yüzünden nikâb

Görüp anı bildi kimdür ol velî
Ḥacı Bektâş-ı Velî nesl-i ‘Alî
Ayağına düşdi atınuñ hemân
Arada tarḥ oldu pes şekk ü gümân

Bildi nice gürbüz erdür ḥazretüñ
Yudı pāk idüp eliyle meyyitüñ

Bu ne kuvvet ne velâyet nice sırr
Kimseye olmaz müyesser biñde bir

Yukarıda da anlatıldığı gibi, yüzünü açan atlının aslında Ḥacı Bektâş-ı Velî olduğu ve dolayısıyla kendi cenazesini yıkayıp cenaze namazını kıldırmaya geldiği anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, *Fazîletnâme*'de ve *Velâyetnâme*'de yer alan bu iki kerametın benzer yönlerinin olduğu sonucuna varılabilmektedir.

Kerametle ilgili bir başka veri, bu kerametın resimlenmesidir. Hz. Alî'nin kendi tabutunu çekmesi, Hz. Hasan'ın ve Hz. Hüseyin'in devecinin yanına gelmeleri gibi unsurlar, çeşitli asırlarda levhalara, tablolara konu olmuştur. Ḥacı Bektaş Veli Müzesi'nde yapılan saha çalışmaları ve kaynak araştırmaları sonucunda aşağıda bu konuyla ilgili olarak bazı levha örnekleri ile içerisinde Virâni, Fuzûlî, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Şah İsmail Hatâ'î, Seyyid Nesîmî ve Yemîni'nin yani "Yedi Ulu Ozan"ın sembolik görselleri yer almaktadır:

Resim 1: Hacı Bektâş-ı Velî Müzesi'nde Bulunan Şir-i Yazdân Görseli (Gökhan Şenyurt, 2018)

Resim 2: Hacı Bektâş-ı Velî Müzesi'nde Bulunan Şir-i Yazdân Görseli (Gökhan Şenyurt, 2018)

Resim 3: Hacı Bektâş-ı Veli Müzesi'nde Bulunan Hz. Ali'nin Kendi Tabutunu Çekmesi Tablosu (Gökhan Şenyurt, 2018)

Resim 4: Hz. Ali'nin Kendi Tabutunu Çekmesi (<http://www.zohreanaforum.com/resim-ve-videolar/48104-hz-alinin-kendi-cenazesini-tasimasi.html>)

Resim 5: Yedi Ulu Ozan'a Atfedilen Sembolik Görsel (<http://www.erenleregitimkulturvakfi.org/2018/03/30/yedi-ulu-ozan/>)

4. Sonuç

Alevî-Bektaşî toplumu içerisinde “Yedi Ulu Ozan” dan biri kabul edilen Derviş Muhammed Yemînî hakkında, muhtelif kaynaklarda yer alan bilgilerin dışında, kendi eseri olan *Fazîletnâme*’den çıkartabildiğimiz kadarıyla şair, XV.-XVI. yüzyıl içerisinde yaşamış bir tekke şairidir. “Eğer benim gibi binlerce kişi toplanıp binlerce sayfa yazsalar, bu eserin binde birini açıklayamazlar.” diyerek eserinin sırlarla, hikmet-i ilahîyle dolup taşıdığını açıkça belli etmektedir. Bu bakımdan *Fazîletnâme*’ye bir erdem ve nasihat kitabının yanında bir de “kerametler kitabı” yakıştırması, yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Çünkü Yemînî, Hz. Ali’nin bahr-ı keramet olduğunu söylemiş; o da bu keramet denizinden nasiplenerek eserine naksetmiştir.

Görüldüğü gibi Hz. Ali, yalnızca İslam tarihi kaynaklarında hapsolmuş bir şahsiyet değil; o, Türk edebiyatı sahası içerisinde övgülere mazhar olmuş, yiğitliğiyle ve faziletleriyle anılan bir öncü hâline gelmiştir. Yemînî de eserinin genelinde, Hz. Ali’ye yakıştırılan bütün nitelikleri en etkili bir üslupla yansıtarak, ona verilen değer en üstün değer; ona duyulan sevginin en sonsuz sevgi olduğunu usta kalemiyle gözler önüne sermiştir. Yemînî’nin ele aldığı tüm keramet anlatıları, *Fazîletnâme*’nin olay örgüsü içindeki diğer tür tahkiyelerin kurgusunu bozmadan, en estetik şekliyle yerini almıştır. Bahsi geçen kerametlerin en merak uyandıranı olan “Hz. Ali’nin Vefatı Hadisesi” *Fazîletnâme*’de ayrıntılı bir şekilde anlatılmakla birlikte, eserin dışındaki birçok şiir türünde de söylenegelmiştir. Pir Sultan Abdal, Hatâ’î, Mir’âti, Kul Hasan, Abdal Musa gibi şairlerin nefeslerinde bu keramete doğrudan; *Hacı Bektâş-ı Velî Velâyetnâmesi*’nde benzer yönleri bakımından dolaylı olarak rastlanılmıştır. Dolayısıyla da bu keramet inşaatları önceden edebiyat sahasında vücuda gelip günümüze kadar birçok metinde ve farklı sanat disiplinlerinde hâlâ canlı tutuluyor olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Avcı, Ali Haydar (2016). *Osmanlı Gizli Tarihinde Pir Sultan Abdal ve Bütün Değişleri*. Ankara: La Kitap Yayınları.
Devellioğlu, Ferit (2015). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

- Fıçlalı, Ethem Ruhi (1989). Ali. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (c.2, s.s. 371-374). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1973). *Hurûfluk Metinleri Kataloğu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (2017). *Alevî-Bektâşî Nefesleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Kılıç, Filiz ve Tuncay Bülbül (2011). *Demir Baba Velâyetnâmesi (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kırman, Aydın (2004). *Yemînî'nin Fazîletnâmesi Şekil ve Muhteva Tahlili*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Kırman, Aydın (2013). YEMİNÎ. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (c. 43, s.s. 420-421). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kırman, Aydın (2016). Popüler Sufiyane Mevizeciliğin Sembolik Söylemi Fazîlet-nâme Örneği. *Söylem Filoloji Dergisi*, S. 2, s. 137-156.
- Meteer, Melek Malkoç (2012). "*Vilâyetnâme-i Hacı Bektâş-ı Veli (İnceleme-Metin-Dizin) 103a-204a*". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Noyan, Bedri (1999). *Bütün Yönleriyle Bektâşîlik ve Alevîlik*. Ankara: Ardıç Yayınları.
- Özkırımlı, Atilla (1985). *Alevîlik-Bektâşîlik ve Edebiyatı*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Özmen, İsmail (1995a). *Alevî-Bektâşî Şiirleri Antolojisi*, c.2. Ankara: Saypa Yayınları.
- Özmen, İsmail (1995b). *Alevî-Bektâşî Şiirleri Antolojisi*, c. 4. Ankara: Saypa Yayınları.
- Öztelli, Cahit (1985). *Bektâşî Gülleri*. İstanbul: Millet Yayınları.
- Şenyurt, Gökhan (2020a). *Fazîletnâme Işığında Yemînî*. Ankara: La Kitap Yayınları.
- Şenyurt, Gökhan (2020b). Nusayrîliğin Alevî-Bektaşî Edebiyatına Tesiri ve Nusayr-î Tûsî Anlatısı. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 22, s. 210-232.
- Tepeli, Yusuf (2002). *Deroiş Muhammed Yemînî Fazîlet-Nâme: Giriş-İnceleme-Metin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tevfik, Mehmed (1327). *Manastır Vilâyeti Tarihçesi*. Manastır: Beynelmîlel Ticaret Matbaası.